

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти**

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «**Виховання художньо обдарованих молодших школярів у
позакласній роботі**»

Студентки 2 курсу, 2МАПДПЗ групи
Галузі знань 01 освіта / Педагогіка
Напрямку підготовки 013 Початкова освіта

Махотнюк Юлії Віталіївни

Науковий керівник:

канд.пед.наук, доцент

Демченко Олена Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця - 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ.....	8
1.1. Поняття обдарованості як психолого-педагогічного у науковій психолого-педагогічній літературі.....	8
1.2. Характеристика й ознаки художньої обдарованості.....	15
1.3. Прояви художньої обдарованості в молодшому шкільному віці.....	23
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО ОБДАРОВАНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.....	35
2.1. Діагностика прояву ознак художньої обдарованості у молодших школярів.....	35
2.2. Характеристика педагогічних умов організації естетично спрямованої позакласної роботи з обдарованими дітьми.....	50
2.3. Форми позакласної роботи з розвитку художньої обдарованості молодших школярів.....	61
2.4. Досвід організації виховної роботи з розвитку творчих і художньо обдарованих учнів	70
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Формування естетичної культури молодших школярів, розвиток художніх здібностей і обдарувань дітей є одними із важливих завдань, які постають перед Новою українською школою. Концепція НУШ орієнтує на те, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями». Місією Нової української школи є «допомога в розкритті та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [63, с.14].

Реформування системи освіти, у тому числі її початкової ланки, передбачає створення умов для повної самореалізації кожної особистості, здатної творити прекрасне, гармонізувати й естетично змінювати оточуючий світ. Педагоги мають розвивати у дітей потребу засвоювати етичні цінності, формувати мистецький досвід.

В останні роки проблемі естетизації освітнього простору надається все більше уваги, що відображено в головних документах у галузі освіти й виховання молодих поколінь (Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепції національного виховання, Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури, Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Концепції загальної мистецької освіти та ін.). У цих документах сформульовані вимоги до здійснення виховання дітей у цілому, формування естетично розвиненої особистості зокрема визначено в низці державних документів.

Так, у Державному стандарті початкової освіти серед інших виділено культурну компетентність, що «передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості» [23]. Відповідно до цього переосмислюється мета, завдання початкової освіти, актуальності набуває виховання ініціативної, самостійної, оптимістичної, креативної, впевненої в своїх силах особистості. Учень за роки навчання в закладі освіти має стати компетентною, конкурентоздатною особистістю, що

володіє вмінням самопрезентуватись, здатною до самореалізації. Серед пріоритетних напрямів закладів освіти є пошук творчих і обдарованих особистостей, створення учням умов для їх творчої самореалізації.

Насьогодні обдарованість вважається міждисциплінарним феноменом, вивчення якого започатковано ще в античній філософії (Аристотель, Квінтіліан, Конфуцій, Платон, Сократ та ін.). Проте насьогодні продовжується розробка, з'ясування різних аспектів такого складного явища у межах з психології, педагогіки та інших наук. Дослідження вчених (М.Баграмянц, М.Івлева, В.Іноземцев, О.Кліменченко) присвячені осмисленню в історичній ретроспективі філософських засад геніальності, таланту й обдарованості. У працях науковців обґрунтовуються психолого-педагогічні засади обдарованості (О.Антонова, Л.Малімон, О.Савенков). Варто зазначити, що складним і суперечливим залишається сам феномен обдарованості, який має міждисциплінарний статус і протягом декількох століть є предметом дослідження у межах філософії, фізіології, психології, педагогіки.

У працях сучасних учених (О.Антонова, Д.Богоявленська, Н.Завгородня, Н.Лейтес, О.Моляко, О.Музика, В.Панов, В.Шадриков, В.Юркевич, Є.Яковлева та ін.) розкриваються різні аспекти дитячої обдарованості, виявлення і розпізнання потенційних можливостей обдарованих дітей, створення умов для їх навчання й розвитку в майбутньому. У психології та педагогіці активно розробляється проблема обдарованості загалом та специфіки прояву її окремих видів, зокрема. Обдаровані особистості є важливою категорією учнів, які навчаються в школі і потребують психолого-педагогічної допомоги.

Серед талановитих дітей є достатньо велика частка художньо і музично здібних, здатних до творчої діяльності. Низка вчених, зокрема відомих психологів і художників (М.Боголюбов, Д.Корнієнко, Н.Ветлугіна, Л. Єрмолаєва-Томіна, С.Рубінштейн, О. Ігнат'єв, В. Кирієнко, Т. Комарова, О. Леонт'єв, В.Мерлін, В. Кузін, Б. Теплов та ін.) надавали достатньої уваги розробці питання художніх здібностей дітей, високий рівень сформованості яких засвідчує обдарованість дитини. Нами виявлено низку наукових розвідок щодо розвитку художніх здібностей учнів, високий рівень розвитку яких

засвідчує потенційну обдарованість дитини (О. Ігнатович, Д. Кабалевський, О. Коробко, Л. Литвиненко, Б. Неменський, Г. Падалка та ін.).

Проте подальшого дослідження потребує вивчення специфіки прояву різних видів обдарованості в дитячі роки, серед яких інтерес становить художня. Важливим є пошук шляхів і методів, використання яких сприятиме розвитку обдарованості дітей молодшого шкільного віку. У роботі з обдарованими дітьми ватро своєчасно виявляти їхні задатки, здібності та уподобання. З другого боку, необхідно створювати умови для розгортання потенціалів обдарованої дитини. На сучасному етапі становлення НУШ потрібно організувати роботу на уроках і в позаурочний час для того, щоб виховати естетично багату й обдаровану особистість.

Для створення умов щодо реалізації та творчого розвитку кожної дитини варто активізувати як навчальну, так і позакласну роботу. Творчо орієнтовані форми роботи, які організовуються в позаурочний час, мають задовольняти додаткові потреби дітей у творчій самореалізації. Різні аспекти організації виховної роботи з учнями різного віку розробляли сучасні вчені: зміст і напрями (І. Бех, О. Докукіна, А. Капська, О. Матвієнко, Г. Пустовіт, П. Щербань та ін.); особливості позакласної виховної роботи художньо-естетичного спрямування вивчали психологи і педагоги різних часів (Л. Виготський, Д. Джола, М. Каган, Є. Квятковський, Н. Лейзерова, О. Леонтьєв, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Л. Печко, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, А. Шербо та ін.).

З огляду на актуальність і недостатню розробленість, **темою** дослідження вибрано «Виховання художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі».

Об'єкт дослідження – система виховної роботи в закладі освіти з пошуку з розвитку художньо обдарованих учнів.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі.

Мета дослідження – обкутувати педагогічні умови розвитку художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі сучасної НУШ.

Завдання дослідження:

1. Провести науково-теоретичний аналіз проблеми художньої обдарованості у психолого-педагогічній літературі.

2. Проаналізувати значення позакласної в розвитку художньо обдарованих молодших школярів.

3. Вивчити стан організації позакласної роботи з художньо обдарованими учнями.

4. Визначити і обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку художньої обдарованості дітей у позакласній роботі. .

Для реалізації поставленої мети і розв'язання сформульованих у дослідженні завдань, нами було використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження:**

– *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, класифікація та узагальнення інформації з нормативних документів, філософської, психологічної, педагогічної літератури і методичних джерел в аспекті досліджуваної проблеми;

– *емпіричні:* анкетування, опитування, спостереження, бесіди, узагальнення, аналіз продуктів художньо-творчої діяльності дітей, педагогічний експеримент;

– *статистичні* (статистична обробка результатів дослідження, їх якісний аналіз, відображення в табличних і графічних формах), що були застосовані з метою узагальнення результатів експериментального дослідження та забезпечення їх достовірності.

Експериментальна база дослідження: Комунальний заклад «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 Вінницької міської ради».

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різних рівнів: Результати дослідницько-пошукової діяльності з проблеми дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку й дістали позитивну оцінку на науково-практичних та науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* (IV, V Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2020, 2021); *Всеукраїнських:* IV, V Всеукраїнська науково-

практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (школа технологій інклюзивної освіти) (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2020, 2021); *регіональних*: студентська звітній науково-практична конференція (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2021).

Результати дослідження висвітлено в 2-х одноосібних публікаціях автора:

Матохнюк Ю. Театральна діяльність як засіб розвитку дітей з проявами художньої обдарованості. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти.* Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С.135-139.

Махотнюк Ю. Театр як засіб виховання художньо обдарованих молодших школярів у позакласній роботі. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол. : Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Т.М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, О. М. Блажкова, І. Г. Барановська ; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С.72-75.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дипломної роботи – 79 сторінок, загальний обсяг – 100 сторінок. У роботі міститься 7 таблиць, 6 рисунків, 12 додатків. Список використаних джерел нараховує 93 найменування.

ВИСНОВКИ

Проблема художньо-естетичного виховання молодших школярів загалом, розвитку обдарованості зокрема, є актуальною на сучасному етапі у контексті реалізації завдань Нової української школи. У роботі проаналізовано сутність феномену обдарованості, особливості прояву різних видів, зокрема художньої обдарованості. Виявлено низку сучасних праць, в яких розкривається природу, сутність, види обдарованості. У вітчизняних і зарубіжних підкреслюється складність феномену «обдарованість», представлено багатогранність підходів щодо його пояснення.

Встановлено, що в основі такого виду лежать відповідні здібності: музичні, хореографічні, літературні, художні. З'ясовано, що молодший шкільний вік – це особливий період для естетичного виховання загалом, розвитку художніх здібностей зокрема. складність даної проблеми існує досить багато питань з приводу визначення, розвитку та виховання обдарованої дитини в сучасних умовах сім'ї та школи.

У процесі констатувального експерименту були отримані дані, що засвідчили про стан сформованості художніх здібностей як основи обдарованості дітей, які відвідують творчі об'єднання художньо-естетичного напрямку в закладі освіти. Зроблено висновок щодо необхідності вдосконалення існуючої практики художньо-естетичного виховання учнів початкової школи та ефективного розв'язання проблеми формування естетичного досвіду молодших школярів загалом, з високим рівнем здібностей зокрема.

Для того, щоб успішно проводити роботу з розгортання потенціалу художньо обдарованих дітей. Необхідно створити сприятливі умови. У працях сучасних дослідників виділено низку чинників, які забезпечують творчий розвиток дітей. Узагальнення праць вітчизняних дослідників дозволило нам виділити наступні умови: використання різних видів творчої мистецької діяльності як засобу розвитку творчих здібностей і обдарованості молодших школярів, організація роботи творчих гуртків і об'єднань; організація позакласної виховної роботи з художньо обдарованими дітьми на засадах

творчого підходу; забезпечення індивідуально-диференційованої участі художньо здібних і обдарованих дітей у різних формах позакласної виховної роботи; використання інноваційних технологій у розвивально-виховній позакласній роботі з художньо обдарованими дітьми.

В умовах реформування освіти, посилення уваги до розвитку творчості та обдарувань дітей питання розробки ефективних форм і методів роботи з розвитку естетичних смаків і творчих здібностей, обдарованості дітей та молоді привертають увагу вчених, працівників освіти, вимагають науково-теоретичного осмислення і практичного вирішення. Виховання художньо обдарованих дітей має здійснюватися в системі. Проте на сучасному етапі заклади загальної середньої освіти мають обмежені можливості щодо організації такої роботи, оскільки зменшено кількість гуртків і творчих об'єднань у позакласній роботі. .

З метою покращення рівня художньо-естетичної вихованості молодших школярів доцільно ефективно використовувати освітньо-виховні можливості різних видів мистецтва. До того ж вважаємо за необхідне вдосконалити гурток як основну форму організації позашкільної освіти, вводити нетрадиційні способи його проведення. Створення таких можливостей забезпечується під час організації конкурсу як однієї з форм виховної роботи. Своєчасне, об'єктивне з'ясування стану використання вчителями початкових класів конкурсів на засадах творчого підходу у виховній роботі з обдарованими молодшими школярами надасть можливість окреслити шляхи вдосконалення діяльності педагогів школи I ступеня у цій площині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О.Є. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку. Актуальні проблеми психології : проблеми психології обдарованості : зб. наук. пр. ; за ред. С.Д. Максименка, Р.О.Семенової. Т. 6. Вип. 3. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 48-51.
2. Аристотель. Никомахова этика. Философы Греции. Основы основ : логика, физика, этика. М., 1999. С. 793-1026.
3. Бакушинский А.В. О задачах и методах художественно го воспитания. *Вопросы эстетического воспитания в советской школе, 1924-1929.* М. : Просвещение, 1967. 416 с.
4. Біла І.М. Досвід становлення талантів в Японії. Освіта та розвиток обдарованої особистості. *Щомісячний науково-методичний журнал.* № 11 (42). К., 2015. С. 59-61
5. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: монография. Самара, 2009. 416 с.
6. Бондар Ю. В. Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика: матеріали Міжнародної наукової конференції (Запоріжжя, 6 грудня 2019 року).* Запоріжжя : МЦНД. 2019. Т. 3. С. 115–117.
7. Бурова В.В. Розвиток обдарованої особистості засобами інноваційних технологій. *Освіта та розвиток обдарованої особистості.* 2017. № 3 (58) /03/. С.14-16.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ«Перун», 2005. 1728 с.
9. Выготский Л.С. Психология искусства. под ред. М.Г.Ярошевского. М.: Педагогика, 1987. 344 с.
10. Гальченко М.С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей у Сполучених Штатах Америки. Освіта та розвиток обдарованої особистості: *Щомісячний науково-методичний журнал.* № 3 (34). К., 2015. С. 77-81
11. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: психологія, діагностика, педагогіка. К.: Укрвузлотелеграф, 1992. 84 с.

12. Голубева Э. А. Комплексное исследование способностей. Вопросы психологии. 1986. № 5. С.130.

13. Гончаренко Ю. Педагогічні умови ефективної організації естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності. Вісник Запорізького національного університету. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/14101-pedagogichni-umovi>.

14. Грошовенко О.П. Особливості використання технології проблемного навчання в процесі засвоєння молодшими школярами курсу природознавства. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. Праць. Випуск 39/ Редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін.- Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. С. 15-18.

15. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі I ступеня. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. Вип 2.(88). С.96-100.

16. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.

17. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць ДДПУ* : Серія «Педагогіка». Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. С. 134 –145.

18. Демченко О.П. Наукова рефлексія соціальної обдарованості в контексті античної філософії. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 14-27.

19. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114–122.

20. Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції*, 14-15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81- 84.

21. Демченко О. П. Формування в майбутніх учителів початкових класів професійного ідеалу в контексті особистісно-зорієнтованої творчої діяльності. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 101. Черкаси, 2007. 172 с.

22. Державний стандарт початкової освіти. *Постанова Кабміну від 24 липня 2019 р. № 688*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>.

23. Дитячий літературний конкурс «ПероДактиль». URL: [<https://mala.storinka.org/tag/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8.html>].

24. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.

25. Завгородня О.В. Особистісні чинники становлення образотворчої обдарованості. Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях. *Наукові записки інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Вип. 20. Ч. 1. К., 2000. С. 154- 162.

26. Завгородня О.В. Психологія художньо обдарованої особистості: гендерний аспект. К.: Наукова думка, 2007. 264 с.

27. Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. ст.226.

28. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.

29. Імбер В. І. Психологічні передумови формування творчості в молодшому шкільному віці. *Наукові записки. Серія: Психологія*. Зб. матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. Вип.4. Вінниця, 2013. С.14-16.

30. Казьмірчук Н.С. Формування моральної культури майбутніх учителів початкових класів. *Scientific and pedagogic internship «Innovative methods of organizational process in the field of pedagogy and psychology in Ukraine and EU countries»* : Internship proceedings, October 21-November 29, 2019. С. 62-66.

31. Карне М. Одаренные дети. М. : Прогресс, 1991. 224 с.

32. Кацинська Л.Л. Виховний процес у сучасній школі. Рівне, 1997. 154с.

33. Кіт Г. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ФОП Корзун Ю.Д., 2012. С. 100–105.

34. Клименченко О.Н. Проблема одарённости, гениальности, таланта в философии. *Одарённый ребенок*. 2003. № 1. С. 25-37.

35. Коновальчук М. Педагогічна творчість учителя в роботі з обдарованими молодшими школярами : навчально-методичний посібник. К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. 90 с

36. Концепція позакласної виховної роботи загальноосвітньої школи. *Рад. школа*. 1991. № 6. С. 48-55

37. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 46. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. С. 30-33.

38. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.

39. Комаровська О.А. Особливості проявів обдарованості до мистецтва у дітей: за результатами експериментальних досліджень. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 7 (33). С.264-272.
40. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей К. : Знання, 1963. 80 с.
41. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль, 1996. 368 с.
42. Кузьменко В. С. Здібності. Словничок психолог. Дошк. вих. 1996. № 10. С. 35.
43. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник. К. : Знання, 2007. 447 с.
44. Кульчицька О.І. Обдарованість і форми її прояву на різних вікових етапах розвитку людини. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ «ХП», 2000. №1. С. 102-108.
45. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. *Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції* : монографія. Вінниця : «Твори», 2019. С. 8-27.
46. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції: монографія. Вінниця: ТОВ «Друк», 2019. 389 с.
47. Лазарович Н. Обдарованість у дошкільному віці: навчально-методичний посібник. Берегово, 2009. 220 с.
48. Лейтес Н. С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: избранные труды. М. : МПСИ; Воронеж : МОДЭК. 2003. 464 с.
49. Лисиціна Г.В. Розвиток творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку. *Матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет - конференції «Наукова спадщина Григорія Костюка і сучасні проблеми особистісно-орієнтованої освіти»*. Кіровоград, 18-29 квітня 2016 року: <http://ppkokoippo.edukit.kr.ua>.
50. Лякішева А.В. Психолого-педагогічні умови розвитку творчості дитини в соціальному середовищі. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України* /за ред. академіка С.Д. Максименка. К.: Главник, 2005. Вип. 26, в 4-х томах, том 3. С. 37-40.

51. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. К. Промінь, 2006. 432 с.
52. Машотка П. Особливості сприймання дітей. К., 2009. 159 с.
53. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: проблемы практической диагностики. М. : Школа-Пресс, 1993. 100 с.
54. Мельник О., Масоха Л. Роль шкільної бібліотеки у розвитку творчої особистості учнів. *Наукові записки*. Серія «Педагогічні науки». Випуск 123. С.217-221.
55. Методика обучения изобразительной деятельности и конструирования / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова. М.: Просвещение, 2010. 185 с.
56. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання : навч. посіб. Тернопіль : Богдан, 2006. 240 с.
57. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. 5-те видання, доповнене і перероблене. К., 2007. 656 с
58. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности. *Вопросы психологии*. 1994. № 5. С. 86-95.
59. Неменский Б. М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания. М.: Педагогика, 2009. 190 с. 11.
60. Никитин А. А. Художественная одаренность. М.: Классика-XXI, 2010. 176 с
61. Николаева Е.И. Психология детского творчества. СПб.: Речь, 2006. 220 с.
62. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
63. Обласна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2018-2022 роки Вінницької обласної ради. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/31PozaSes/598.pdf/>
64. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. М. : Радуга, 1991. 245 с.
65. Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх

навчальних закладів України: програма / кер. проекту І.Д.Бех. Тернопіль, 2008. 80 с.

66. Подласый И.П. Педагогика: новый курс. Кн. 2: Процесс воспитания. М., 2002. 256 с.

67. Психология одаренности детей и подростков / под ред. Н.С. Лейтеса.– М. : Издательский центр «Академия», 1996. 416 с.

68. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості: наказ МОН України від 8.2003 N 585/529/87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0779-03#Text>.

69. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О.М.Пілаєва, С.М.Полуніна, В.М.Сисоєва. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 190 с.

70. Руда Г.С. Розвиток музичних здібностей у дітей молодшого шкільного віку. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19184/Ruda.pdf?sequence=1>

71. Самохина А. Обучение через делание. Учитель. 2003. №4. С.23.

72. Сірокурова Л.В. Особливості виховання і навчання дітей молодшого шкільного віку в сім'ї. *Початкове навчання та виховання*. 2010. № 19-21 (239-241), липень. С. 83-93.

73. Супруненко І.В. Проблема організації диференційованого навчання обдарених і талановитих школярів. *Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави*: матеріали III Міжнар. наук-практ. конф., (Київ, 21 верес. 2010 р.) / Київський інститут обдарованої дитини. К.: Київський інститут обдарованої дитини, 2010. С. 247-250.

74. Сущенко Т.І. Характерні особливості обдарованих дітей. *Початкова школа*. 1994. №2.С. 10-11.

75. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х. : ВД«ШКОЛА», 2009. 832 с.

76. Теплов Б.М. Способности и одаренность. Избранные труды. В 2-х т. М.: Педагогика, 1985. Т.1. 28 с.

77. Тесленко В.В. Педагогічний супровід обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*: Щомісячний науково-методичний журнал. К., 2015. № 3 (34).

78. Ткачук О. В. Психологія художніх здатностей: моногр. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. 372 с.

79. ТОП-10 творчих конкурсів для школярів. URL: <https://learning.ua/blog/202002/top-10-tvorchykh-konkursiv-dlia-shkoliariv/>.

80. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання : навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.

81. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник. К.: Академія, 2000. 542 с.

82. Хоменко О.А. Формування професійної готовності вихователів до діяльності з обдарованими дітьми. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Щомісячний науково-методичний журнал. № 6 (37). К., 2015. С. 48 - 54.

83. Черніка М. Дослідження рівня музично-естетичного виховання учнів молодшого шкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 48. 2014. С.234-238.

84. Щорс В.В. Робота з обдарованими учнями: психолого-педагогічні та методологічні аспекти. Завучу. Усе для роботи. *Науково-методичний журнал*. 2016. № 17-18. С. 18-40.

85. Щорс В.В. Як не помилитися у виявленні ранньої обдарованості дитини. *Обдарована дитина*. 2007. №3. С.53-62.

86. Юркевич В.С. Типы одаренности (памятка учителям и родителям) URL: <http://www.kolmogorovschool.ru/show.html?id=8>.

87. Якраві діти України: конкурс дитячої творчості. URL: <https://www.facebook.com/brightchildreua/about/>.

88. Holiuk Oksana, Demchenko Olena, Kit Galina, Rodiuk Nataliia. Pedagogical conditions for creativity development in mathematicallygifted elementary students. *Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations*. Part II. 2019. С. 580-606.

89. Demchenko O., Koval T., Vatso M., Lymar Y., Turchyna I. Развитие рефлексивного компонента готовности будущих педагогов к работе с одаренными детьми во время тренинговых занятий. *Society. Integration. Education: Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22th-23th. 2020. P. 119-132.*

90. Demchenko O., Stakhova I., Davydova M., Larina I., Lymar Y., Strilets S. Preparation of Future Teachers for the Development of Giftedness of Preschool and Primary School Children by Means of Dramatization. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II. May 28-29. 2021. C.165-177.*

